

Катарина
ДМИТРОВИЋ

Мр Марија
ЉУШТИНА

КЕРАМИКА ИЗ БРОНЗАНОГ ДОБА НА ЛОКАЛИТЕТУ СОКОЛИЦА У ОСТРИ КОД ЧАЧКА

УДК: 903.23(497.11),637”(047.3)

Апстракт: У раду се третира керамичка продукција из бронзаног доба из градинског насеља у Соколици у Остри. Будући да није очувана вертикална стратиграфија насеља, сав материјал је хронолошки и културно опредељен на основу стилско-типолошке анализе. Може се закључити да је насеље континуирано егзистирало од раног до почетка касног бронзаног доба. Припада кругу ватинске културе где је присутна и њена врло рана фаза означена као протоватин. Усамљени налаз суда са карактеристикама урни параћинске групе отвара питање односа ватинске културе и параћинске групе у овом делу западног Поморавља.

Кључне речи: бронзано доба, насеље, керамика, ватинска култура, параћинска културна група

Локалитет Соколица налази се на источном ободу Чачанске котлине, у атару села Остра, на доминантном узвишењу купастог облика са доста стрмим странама. (Т. I) Источна и југоисточна страна се завршавају окомитом литицом, што је чини потпуно неприступачном, док је најлакши прилаз са северозападне и западне стране. На самом врху узвишења издваја се површина овалног облика, оријентације дужом осом у правцу С – Ј, на којој су се уочавали остаци зиданих грађевина. Археолошка ископавања, обављена током две кампање, имала су за циљ испитивање остатака рановизантијског утврђења ради конзервације и презентације локалитета, као и утврђивање стратиграфије и очуваности праисторијског насеља констатованог у оквиру овог утврђења.¹ Установљено је да је на целој површини платоа, на коме су постојали остаци зиданих грађевина, праисторијски слој комплетно оштећен, а сви налази измешани у слоју нивелације. Ради утврђивања распрострањености праисторијског

1 | Слободан Ђорђевић, *Делатност завода за заштиту споменика културе у Краљеву од 1976. до 1980. године: Утврђење Соколица у Остри*, у: Рашка баштина 2, Краљево 1980, 298; Археолошка ископавања обављена су током 1973. и 1977. године кроз сарадњу Народног музеја у Чачку и Завода за заштиту споменика културе из Краљева. Радовима су руководиле археолог Милена Икодиновић и Душанка Ранковић – Вучићевић из музеја у Чачку и Обренија Вукадин из Завода за заштиту споменика културе у Краљеву. Стручну екипу су чинили Нада Пајовић, техничар, Слободан Ђорђевић, архитекта, обоје из Завода у Краљеву, и Михаило Танасковић, сарадник чачанског Музеја.

налазишта, постављене су две мање сонде ван граница утврђења. С обзиром да су обе сонде дале негативне резултате, закључено је да је праисторијско насеље постојало само на површини платоа на коме је касније настало рановизантијско утврђење. Праисторијска грнчарија је пронађена у великој количини, што говори о интензивном животу овог градинског насеља које је егзистирало од енеолита до гвозденог доба. Услед немогућности одвајања керамичких налаза према стратиграфији, једино могуће опредељење остаје стилско-типолошка анализа. Према данашњем стању грађе у Народном музеју у Чачку могуће је утврдити да највећи део грнчарије припада периоду бронзаног доба која пружа могућност типолошког разврставања и финије периодизације.² Важно је напоменути чињеницу да је градинско насеље из бронзаног доба на Милића брду у Љуљацима, у непосредној близини Соколице, удаљено свега десетак километара ваздушном линијом.

Типолошки, карактеристичне керамичке уломке могуће је разврстати у следеће групе: пехари, зделе, шоље, такозване посуде за рибу, поклопци, лонци, амфоре и питоси.

Пехаре карактеришу посуде биконичног облика, кратког, неиздвојеног врата, равног, ненаглашеног дна и разгранутог обода. Две тракасте дршке спајају обод и раме суда, а између њих су постављена брадавичаста испупчења (Т. II/1,2). Пехари су израђивани од добро пречишћене земље, некад са додатком ситног песка, а боја печења варира од светло- и сиво- до тамномрке. На појединим комадима се запажа глачана површина. Обод пехара може бити извучен на спољну страну у облику крилаца (Т. II/4; Т. III/1,2). На појединим примерцима у корену дршке уочавају се блага удубљења налик каснијим дршкама типа *ansa lunata* (Т. II/4; Т. III/1,2). Брадавичасте апликације се могу наћи на врху дршки (Т. III/3). Декорација је различито изведена: у виду три кружна убода изнад брадавичастог испупчења на прелому конуса (Т. II/5), паралелним урезима испод обода (Т. II/7), двојном волутом фланкираном са две паралелне линије (Т. III/4) или пластичним ребром са отисцима нокта и урезаним метопским пољима (Т. III/5). Део орнаменталне композиције од које је очувано неколико урезаних линија можда представља сумарни приказ људске фигуре³ (Т. III/6).

Реконструисана су три пехара:

1) Пехар биконичног облика, равног дна, кратког коничног, неиздвојеног врата и благо извијеног обода. Две тракасте дршке спајају обод и раме суда. Између дршки се, на најширем делу трбуха, налазе два брадавичаста испупчења благо повијена надолу. Боја је неуједначена (мрка и сивомрка), боље фактуре, а примећују се и трагови глачане превлаке. Димензије: Н 7,5 cm, Ро 7,2 – 7,6 cm, Rd 3,7 cm (Т. II/1);

2 | Општи приказ грнчарије са Соколице: Милорад Стојић, *Праисторијска керамика са локалитета Соколица у Остри*, Зборник радова Народног музеја XXX, Чачак 2000, 15-20.

3 | Исто, 19.

2) пехар биконичног трбуха оштријег прелома и равног дна. Обод је извијен на спољну страну у облику крилаца и овално развучен. Од обода до споја конуса налазе се две наспрамно постављене тракасте дршке које су у корену благо жлебљене. Између дршки су, на споју конуса, присутна два брадавичаста испупчења ребрасто извучена навише. Боја је окер-сива, фактура добра, споља глчан. Димензије: Н 14,5 cm, Ro 9 x 6,5 cm, Rd 5,5 cm (Т. III/1);

3) пехар биконичног трбуха оштријег прелома, равног дна. Обод је извијен на спољну страну у облику наспрамно постављених крилаца блаже профилације. Од обода до споја конуса наспрамно су постављене две тракасте дршке. На споју конуса, између дршки, налази се краће вертикално ребрасто задебљање. Боја је сивомрка, а глчани премаз делимично очуван. У фактури је приметна примеса ситног песка. Димензије: Н 12 cm, Ro 10 cm, Rd 4 cm (Т. III/2).

Зделе се могу разврстати у коничне, калотасте и биконичне облике. Обично су fine и средње фактуре, светломрке до тамномрке боје. Коничне зделе (Т. IV/1) могу имати заравњен, наглашен обод и брадавичасто испупчење постављено испод обода. Калотасте зделе са разгрнутим ободом (Т. IV/3,4) имају вертикалне тракасте дршке испод обода, а на једном примерку са равним ободом констатовано је брадавичасто испупчење (Т. IV/2). Биконичне зделе имају мање-више разгрнут обод, обично су fine и средње фактуре, од светломрке до тамномрке боје (Т. IV/5,6). Међу зделама овог типа има примера са тракастом дршком која полази од споја конуса испод које је аплицирано брадавичасто испупчење (Т. V/2). На споју конуса могу се наћи и трапезасте вертикално бушене дршке (Т. V/1,3).

Једна реконструисана здела је биконичног облика, равног, ненаглашеног дна и благо извијеног обода (Т. V/3). На споју конуса наспрамно су постављене две дршке трапезастог облика вертикално бушене, лучно удубљене по средини (тзв. „ракљасте дршке“) и благо издигнуте навише. Између дршки су распоређена два брадавичаста испупчења такође повијена навише. Суд је боље фактуре, неуједначене сивомрке боје и благо деформисан. Димензије: Н 13,5 cm, Ro 23 x 20,5 cm, Rd 5 cm.

Међу фрагментима **шоља** запажају се коничан врат и раван обод са тракастом дршком која полази од обода и надвисује га (Т. VI/1,2). Једна тракаста дршка (Т. VI/2) благо је жлебљена на горњем делу. Фактура је средња, са примесом ситног песка, боја наранџасто- и сивомрка.

Такозваним **посудама за рибу** припада фрагментован примерак овалног облика, равног, наглашеног дна (Т. VI/3). Тракаста дршка полази од обода и незнатно га надвисује. Израђена је у грубој фактури, тамномрке боје, Н 4,4 cm.

Поклопац је заступљен једним делимично оштећеним примерком облика кружне плоче са мањом тракастом дршком на горњој страни око које је урезан орнамент у облику кружнице (Т. VI/4). На доњој површини ивице су конично повијене и делом оштећене. Израђен је од добро пречишћене земље, светломрке боје, R 5,4 cm.

Лонци су коничног (Т. VII/1) или биконичног (Т. VII; Т. VIII) облика, равног или благо извијеног обода. Дршке могу бити тракасте, постављене почев од самог обода (Т. VII/5) или нешто испод (Т. VII/1,4; Т. VIII/1-5), језичасте, некад лучно удубљене по средини (Т. VIII/7), трапезасте (Т. VIII/8) или чепасте (Т. VIII/6). Поједини примерци тракастих дршки благо су жлебљени по средини (Т. VII/1,5; Т. VIII/1,3,4,5). Декорација је изведена грубим утискивањем врхом прста по ободу (Т. VII/1,3,4,6-8) или по пластичној траци аплицираној испод обода (Т. VII/1-4). Лонци су израђивани у грубој и средњој фактури са примесом песка, а боја печења варира од светло- до тамномрке.

Амфорама припадају судови већих димензија биконичног облика, обично средње фактуре са примесом ситног песка. Боја варира од сиве до светло- и наранџастомрке и од сиве до тамномрке. Реконструисана је амфора биконичног, заобљеног трбуха и равног дна (Т. IX/1). Врат је коничан, неиздвојен, обод недостаје. На најширем делу трбуха симетрично су распоређене четири масивне дршке вертикално бушене и благо повијене надолу. Боја сива, у фактури је приметна примеса ситног песка. Добро је печена. Димензије: Н 37,5 cm, Rd 10 x 11 cm.

Дршке амфора постављене су на или уз сам спој конуса. Дршке су тракасте (Т. IX/2,3) или језичасте (Т. IX/1,4,5), а један примерак је хоризонтално жлебљен (Т. IX/5). Декорација кружног утискивања делимично је очувана уз једну тракасту дршку (Т. IX/2).

Питосе презентују посуде већих димензија коничног (Т. X/1-3) или биконичног облика (Т. X/4-8; Т. XI/1-4), грубе фактуре са примесом песка различите гранулације, док боја печења варира од светломрке до мрке. Декорацију ових, иначе врло грубих, посуда чине утисци врхом прста по самом ободу (Т. X/1,2,7; Т. XI/1,4) или по пластичној траци аплицираној испод обода (Т. X/1,3-6,8; Т. XI/2-4). Дршке питоса најчешће су трапезастог облика, некад са лучним удубљењем на средини (Т. X/3,4; Т. XII/1,4). Јављају се тракасте и овалне дршке жлебљене по средини (Т. XII/2,3,5).

*
* * *

Будући да је керамика из овог градинског насеља комплетно измешана у нивелационом слоју, културно и хронолошко опредељивање извршено је на основу стилско-типолошке анализе грађе.

Аналогије **пехарима** са равним ободом и две тракасте дршке налазимо међу карактеристичним формама културне групе Бубањ-Хум III.⁴ Сличне форме познате су из насеља у Љуљацима.⁵ У нешто развијеније форме ових

4 | Милутин Гарашанин, Наталија Ђурић, *Археолошки локалитети Бубањ и Велика Хумска Чука*, каталог изложбе, Ниш, 1983, кат. бр. 163, 160, 164.

5 | Миленко Богдановић, *Љуљаци, насеље протоватинске и ватинске културе*, Крагујевац, 1986, сл. 26, 28, 29.

пехара могу се уврстити пехари са овално развученим ободом и крилцима извијеним на спољну страну, а паралеле за њих налазимо на локалитетима Слатина у Горњој Горевници,⁶ Милића градина у Љуљацима⁷ и на неколико локалитета средњег Поморавља.⁸ Пехари са крилцима на ободу, на основу нешто развијенијег облика, могу се сматрати делимично млађим од типичних форми ове културне групе. На појединим примерцима се појављују блага удубљења у корену дршке која упућују на касније ватинске дршке типа *ansa lunata*. Хронолошки припадају раном бронзаном добу, а културно се могу повезати са хоризонтом Љуљаци I означеним као фаза формирања ватинског стила – протоватин.⁹

Аналогије за брадавичасте апликације на врху дршки пехара налазимо међу ватинском керамиком која се појављује од панчевачко-омољичке фазе. Једну од главних карактеристика хоризонта II насеља у Љуљацима представља појава брадавичастих украса на тракастим дршкама пехара.¹⁰ Декорација урезаном двојном волутом фланкирана са две паралелне линије, као и пластично ребро са отисцима нокта и урезаним метопским пољима, има блиске паралеле са украшавањем посуда на Милића градини у Љуљацима (из хоризонта Љуљаци III), повезаним са орнаменталним стилем *Verbicioara* културе.¹¹

Аналогије за коничне **зде** постоје на локалитетима Слатина у Горњој Горевници и Новачка Ћуприја, где су опредељене у рано бронзано доба.¹² У Љуљацима је слична форма опредељена као тип Е-1б и континуирано је присутна у свим фазама насеља.¹³ Коничне зде са тракастим дршкама испод разгнута обода констатоване су у једној затвореној целини из раног бронзаног доба на локалитету Слатина у Горњој Горевници, као и у Љуљацима, (зде типа Е-6), где се јављају у сва три хоризонта овог насеља.¹⁴ Биконичне зде познате су из Љуљака међу варијантама типа Е-2,¹⁵ присутним кроз

- 6 Milorad Stojić, *Lieux de trouvaille de la céramique de type Vatin en Serbie au sud de la Save et du Danube*, in: *Die Kulturen der Bronzezeit in dem Gebiet des Eisernen Tores*, Bukurest, 1998, 83, Pl. III/1. Остали налази из јаме 1 у Слатини се чувају у Народном музеју у Чачку. Необјављено.
- 7 Миленко Богдановић, н. д., 35, сл. 132, 133, 134, 135.
- 8 Милорад Стојић, *Налазишта ватинске културне групе у средњем Поморављу*, Зборник Народног музеја XIV-1, Београд, 1992, 214-214.
- 9 Nikola Tasić, *Die Vatin-Kultur*, in: *Kulturen der frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*, Beograd, 1984, 74; Миленко Богдановић, н. д., 70.
- 10 Миленко Богдановић, н. д., 60, сл. 178.
- 11 Исто, 65, сл. 180, 181, 182, 187.
- 12 Душан Крстић, Arthur Bankoff, Мирјана Вукмановић, Frederick Winter, *Праисторијски локалитет Новачка Ћуприја*, ЗНМ XII – I, Београд, 1986, Т, 11/4.
- 13 Миленко Богдановић, н. д., 40, сл. 43, 191, таб. 3.
- 14 Исто, 42, сл. 52, 196, таб. 3.
- 15 Исто, 40-41, сл. 44-47; 192-195.

све фазе.¹⁶ За реконструисану зделу биконичног облика са тзв. „ракљастим дршкама” паралеле поново налазимо у Љуљацима и зделама типа Е-4, где је у хоризонту Љуљаци III, коме припадају налази класичне ватинске културе, карактеристична чешћа појава хоризонталних ракљастих дршки.¹⁷

За **шоље** са тракастим дршкама које надвисују висину обода, најближе аналогије и даље налазимо на насељу у Љуљацима, међу типовима С-1 и С-3. Жлебљена дршка појављује се на шољама типа С-3,¹⁸ карактеристичним за фазу Љуљаци III.¹⁸⁹ Сличан примерак са жлебљеном дршком откривен је на локалитету Ђула у Остриковцу код Јагодине, опредељен у рано бронзано доба.²⁰

Такозваним **посудама за рибу** припада примерак овалног облика са мањом тракастом дршком која благо надвисује обод. Аналогије постоје на више локалитета у Подунављу,²¹ али и у Љуљацима.²² Вредан помена је и нови налаз из Баната, са локалитета Подумка код Орловата. Из хоризонта ране ватинске културе потичу две посуде за рибу, нађене једна уз другу, са траговима гара. Занимљиве су јер су испод њих пронађене рибље кости, које указују на практичну функцију ових посуда, на основу које су и добиле назив.²³

Поклопац веома сличне форме откривен је у насељу у Љуљацима, у хоризонту Љуљаци III.²⁴

Аналогије за **лонце** са тракастим дршкама које полазе од обода имамо међу материјалом из јаме 1 на локалитету Слатина у Горњој Горевници, где један примерак има удубљење при корену дршке. Слични примерци потичу са локалитета Новачка Ђуприја²⁵ и Ђула у Остриковцу, такође са удубљењем у корену дршке.²⁶ Према наведеним аналогијама, овај тип припада раном бронзаном добу. Лонци са тракастим дршкама постављеним испод обода имају паралеле међу лонцима типа Н-2а, и Н-3б,²⁷ који у истом облику постоје

16 Исто, 61, таб. 3.

17 Исто, 63.

18 Исто, 37, сл. 33 и 34, 175.

19 Миленко Богдановић, н. д., 62.

20 Милорад Стојић, *Праисторијско налазиште Ђула у Остриковцу код Светозарева*, *Balkanica XX*, Београд, 1989, 181, сл. 15.

21 Nikola Tasić, op.cit. in: *Kulturen der frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*, Taf. XV, 10; Taf. XVI, 3; Никола Тасић, *Насеље ватинске културе, у: Винча у праисторији и средњем веку*, каталог изложбе, Београд, 1983, 82.

22 Миленко Богдановић, н. д., 42, сл. 53.

23 Snežana Marinković, *Zaštitna arheološka iskopavanja na lokalitetu Podumka kod Orlovata 2005*, *Rad Muzeja Vojvodine* 49, Novi Sad, 2007, 44, T. III, sl. 3, 4.

24 Исто, 48, 65, 69, сл. 72.

25 Душан Крстић, Arthur Bankoff, Мирјана Вукмановић, Frederick Winter, н. д., *ЗНМ XII – 1*, T. VII/5,6; T. VIII/ 1,2; T. IX/ 1.

26 Милорад Стојић, н. д., *Balkanica XX*, 181, сл. 16.

27 Миленко Богдановић, н. д., 44-45, сл. 59, 200.

у свим развојним фазама насеља у Љуљацима,²⁸ док су лонци типа Н-1b карактеристични само за хоризонт Љуљаци III.²⁹ Сличне форме констатоване су на локалитету Лазарев град у Крушевцу, где су датоване од раног до средњег бронзаног доба.³⁰ Чепасте и језичасте дршке лонаца познате су и у Љуљацима и то међу типовима лонаца Н-2b и Н-3a.³¹

Аналогије за **амфоре**, према облику и положају дршки, налазимо поново у Љуљацима. Тракасте дршке на горњем конусу јављају се на амфорама типа I-4,³² док језичасте и овалне дршке паралеле имају са амфорама типа I-3.³³ Оба типа амфора особена су за све три развојне фазе насеља у Љуљацима.³⁴ Реконструисана амфора има облик урни карактеристичних за параћинску културну групу. Веома блиске форме потичу из хумке 7 у Добрачи. На урнама из Добраче констатовано је по једно пластично ребро у нивоу дршки, као и урезана декорација.³⁵ Према М. Гарашанину, опредељене су у касну фазу западносрпске варијанте ватинске групе, Вr C-D.³⁶

Питоси спадају у групу керамичких форми мање осетљивих на типолошке промене. Тракасте дршке јављају се на питосима типа G-1, док су језичасте познате код типа G-2 из Љуљака. Отискивање прстом или зарезима по ободу или аплицираној пластичној траци испод обода јавља се и међу питосима ових типова из Љуљака,³⁷ чије су форме познате из све три фазе.³⁸

*
* * *

Локалитет Соколица је током бронзаног доба био насељен носиоцима ватинске културе. О ватинској култури доста се зна: она је је у археологији препозната, у смислу издвојене културне појаве, већ почетком XX века. Томе је на првом месту својим радом допринео Феликс Милекер (Felix Milleker), кустос

28	Исто, 44, сл. 58, 199.
29	Исто, 61, 62, таб. 3.
30	Милорад Стојић, Гордана Чађеновић, <i>Крушевац</i> , Архелоска грађа Србије II, Београд-Крушевац, 2006, 112, 114-115; Т. XLI, 55, 56; Т. XLIII, 63, 64, 65; Т. XLIV, 68.
31	Миленко Богдановић, н. д., 44.
32	Исто, 47, сл. 69.
33	Исто, 46-47, сл. 68.
34	Миленко Богдановић, н. д., 61, таб. 3.
35	Milutin i Draga Garašanin, <i>Sépultures se l'âge des métaux en Serbie</i> , Inventaria Archeologica, Yugoslavie, Fasc. 2, Bonn, 1958, Y 17 A B.
36	Milutin Garašanin, <i>Zapadnosrpska varijanta vatinske grupe</i> , u : <i>Praistorija jugoslavenski zemalja IV</i> , Bronzano doba, Sarajevo, 1983, 749-750.
37	Миленко Богдановић, н. д., 42-43, сл. 55, 56, 198.
38	Исто, 61, таб. 3.

Градског музеја у Вршцу, истраживач епонимног и бројних других локалитета у јужном Банату. Са друге стране, проблем порекла ватинске културе је већ деценијама предмет дискусија не само српских, већ и бројних других археолога који проучавају праисторију југоисточне Европе.³⁹ Од многих теоријских поставки, којима се са мање или више успеха указивало на порекло ове културе, на овом месту би требало издвојити две. М. Грбић је издвојио посебну фазу у развоју бронзаног доба у Србији и Војводини коју је назвао је протоватинском (и која би претходила класичној ватинској култури). Материјалну потврду за своју теорију о аутохтоном пореклу ватинске културе нашао је у материјалу са локалитета Милица градина у Љуљацима.⁴⁰ Двоухе лончиће из Љуљака М. Гарашанин доводи у везу са појавом раног бронзаног доба у Поморављу, односно са културом Бубањ – Хум III.⁴¹ Значај ове две теоријске поставке о пореклу ватинске културе огледа се у чињеници да је по први пут указано да се корени ове културе могу тражити и ван територије Војводине. Како су у међувремену истраживања бронзаног доба на територији Србије јужно од Саве и Дунава потврдила присуство елемената винковачке, Бубањ - Хум III и моришке културе најпре у Поморављу, а затим и у централној Србији, и како је утврђен однос између ових култура и културе чији су материјални остаци нађени на Љуљацима, једини валидан закључак је да ватинска култура има полигенетску основу. С обзиром да се област Баната третира као матична за ватинску културу, занимљиво је размотрити шта је уопште познато о њеној генези на том простору. Јужни део Баната, како српског тако и румунског, на прелазу из енеолита у рано бронзано доба заузели су носиоци степске јамне културе и касне културе Коцофени (Coțofeni). На овој основи развила се једна специфична култура са грубом керамиком украшеном метличастим орнаментом (*broomstroke motif*, *Besenstrich*) или отисцима текстила (*Textilmuster*). Она је у литератури позната под различитим именима: Foeni, Gornea-Vodneas, Gornea Orlești, керамика украшена *Besenstrich* или *Stempel* декорацијом.⁴² Крај групе Горнеа Орлешти, опредељене у рано бронзано доба III и синхроне са првом фазом моришке културе, мора се повезати са појавом ватинске културе у румунском Банату, бар на начин како је разумеју румунски археолози (на пр. М. Guma, S. Morintz, Gh. Lazarovici, C. Sacarin). Исту појаву српски археолози (Н. Тасић, Ђ. Гачић) у својим ранијим радовима

39 | Uporediti: Vere Gordon Childe, *The Danube in Prehistory*, Oxford, 1929; Marija Gimbutas, *Bronze Age Cultures in Central and Eastern Europe*, The Hague, 1965; Istvan Bóna, *Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstliche Beziehungen*, *Archaeologia Hungarica*, series nova II, Budapest, 1975.

40 | Миодраг Грбић, *Питање генезе ватинске и дубовачке грнчарије*, Рад војвођанских музеја 2, Нови Сад, 1953, 73-75; Миленко Богдановић, н. д., 71, 72.

41 | Milutin Garašanin, *Vatinska grupa*, u: *Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Bronzano doba*, Sarajevo, 1983, 504-519.

42 | Nikola Tasić, *Historical Picture of Development of Bronze Age Cultures in Vojvodina*, Старице, н. д., LIII-LIV (2004), Београд, 2004, 23-34.

називају култура Вербићоара (*Verbicioara*). Асимилација староседелачке са новопридошлом популацијом може се доказати на основу доњих слојева на Сокодору (*Socodor*) и насељу Корнешти (*Cornești*). Стога је предложен нови назив за ову врсту налаза – материјал типа Корнешти или Сокодор, како би се избегла конфузија између ватинске и Вербићоара културе. С обзиром да је та врста налаза везана за постојећу ситуацију у српском Банату, било би коректно назвати је Корнешти – Црвенка.⁴³ Отуда потиче и став румунских археолога о томе да ватинска култура у румунском Банату представља тек периферну појаву, с обзиром на издвојени тип Корнешти – Црвенка.⁴⁴ Керамика која припада овом типу има лако препознатљиву орнаментику изведену техником урезивања: аркаде су формиране низањем вишеструких паралелних лукова, а простор око аркада испуњен је шрафирањем паралелним косим линијама. У керамичком репертоару ватинске културе са локалитета Винча – Бело Брдо сигурно је препознат материјал са одликама стила Корнешти – Црвенка⁴⁵, те је успостављена релативно хронолошка веза у Банату тиме драгоценија.

Керамички материјал, несумњиво најзаступљенија врста покретног материјала из насеља на Соколици, носи печат локалне продукције и у потпуности се уклапа у слику развоја ватинске културе на просторима јужно од Саве и Дунава, а посебно у Шумадији. Вративши се на питање постанка ватинске културе на овим просторима и посматрајући у том светлу материјал са Соколице, више је него могуће пратити аутохтони развој ватинског стила заснованог на протоватинском хоризонту, у чијој генези сигурно учествује културна компонента Бубањ – Хум III.

И поред чињенице да за градину на Соколици недостају подаци о вертикалној стратиграфији, типолошка блискост са материјалом из све три развојне фазе са насеља Милића градине у Љуљацима омогућава да се живот на овом насељу прати током дужег временског периода и указује на одређену повезаност ових територијално врло блиских градинских насеља. Према М. Богдановићу, хоризонт I насеља на Милића градини у Љуљацима (протоватин) синхронизује се са културама Бубањ – Хум III, Винковци, Белотић-Бела Црква, хоризонт II се подудара са Панчево-Омољица фазом, а хоризонт III са класичном фазом ватинске културе.⁴⁶ Иста подела може се применити и за налазе бронзаног доба из Соколице.

43 Florin Gogâltan, *About the Early Bronze Age in the Romanian Banat*, in: *The Yugoslav Danube Basin and the Neighbouring Regions in the 2nd Millennium B. C.*, Belgrade – Vršac, 1996, 46-47.

44 Florin Gogâltan, op.cit.; Marian Gumă, *Epoca bronzului în Banat*, The Bronze Age in Banat, Timișoara, 1997, 116-125.

45 Marija Ljuština, *Naselje vatinke kulture na Vinči* (magistarski rad), Beograd, 2006, 137, 147-148, T. IX/1,8; T. XXV/7.

46 Миленко Богдановић, *Mittelserbien in der Bronzezeit und die Vattina – Kultur*, in: *The Yugoslav Danube basin and the neighbouring regions in the 2nd millennium B.C.*, Beograd – Vršac, 1996, 101; Миленко Богдановић, н. д., 70-72.

Иако представља усамљени налаз у керамичком корпусу са Соколице, амфора са карактеристикама урне параћинске културне групе отвара питање хронолошких и територијалних односа ватинске културе и параћинске групе. Параћинска група заузима средишњи део басена Велике Мораве (област око Јужне Мораве, скоро до ушћа Нишаве) и део око Западне Мораве (најдаље до Трстеника),⁴⁷ тако да би део западног Поморавља у ком се налази Соколица био у контактної зони двеју култура, под условом да се прихвати мишљење М. Пековића о синхроности ових култура и датовању параћинске групе у период Вг В2/С – Вг D/На А1.⁴⁸ На основу само једне посуде тешко је говорити о карактеру односа између популације ватинске културе која је насељавала Соколицу и носилаца параћинске групе. Оно што је важно јесте потврда постојања контаката. Надовезујући се на мишљење А. Хардинга⁴⁹ да ниједан човек није острво, па да самим тим ниједна група људи не представља затворену целину имуну на утицаје, може се рећи да ни генерације бронзаноопских људи са Соколице, чије материјалне остатке посматрамо у овом раду, ни у ком случају нису представљале изоловану заједницу. Контакти су за сваку заједницу од есенцијалног значаја ради одржања биолошких групација.

Оставрују се кроз обезбеђење брачних партнера, путеве трговачке размене и друге видове комуникације између припадника различитих заједница.

47 | Mirko Peković, *Paraćinska kulturna grupa*, Beograd, 2007, 31.

48 | Исто, 55.

49 | Anthony F. Harding, *European Societies in the Bronze Age*, Cambridge, 2000, 164.

Ceramics from the Bronze Age on the Site Sokolica in Ostra near Cacak

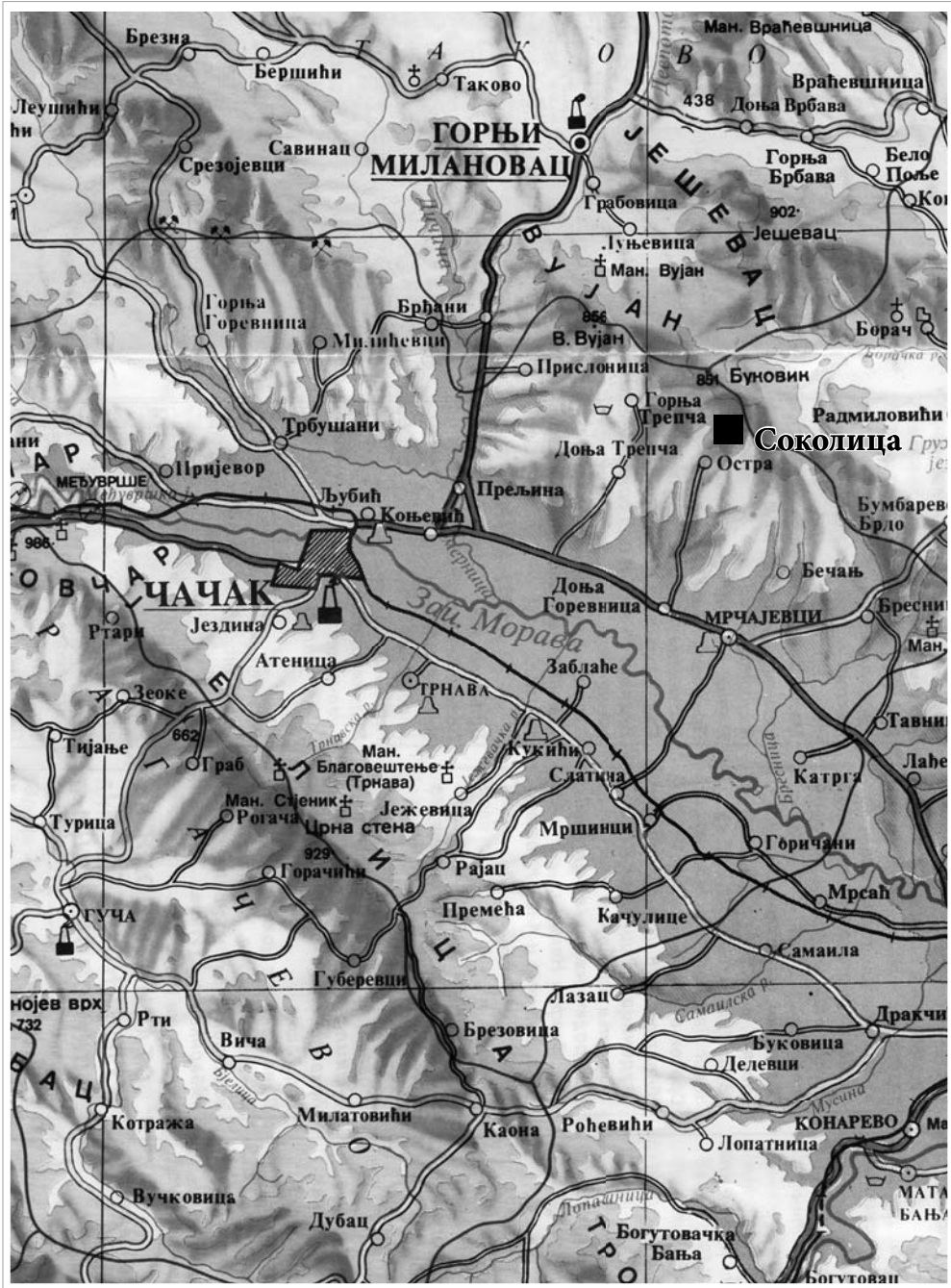
Gradina settlement Sokolica in the village Ostra near Cacak geographically speaking belongs to the eastern outskirts of Cacak valley which makes western border of Sumadija. Prehistoric settlement did not have preserved vertical stratigraphy, destroyed by building of the early Byzantium fortification. Thus, pottery from prehistory is completely mixed in leveling, so selecting ceramics from the Bronze Age, its more precise cultural and chronological determination was carried out on the basis of stylistic-typological analyses. In prehistory, this settlement was inhabited throughout many millennia, from Eneolithic to the Iron Age. Ceramics from Bronze Age, which is kept in the National Museum in Cacak, is the biggest part of findings which points out the intensity of life in this period. According to the shape and function, pottery has been divided into: cups, bowls, vessels for fish, lids, pots, and amphorae and pithoi. Analyzing the shape and decorations of these findings it has been confirmed that the Bronze Age settlement was developing from the early to the beginning of late Bronze Age. Culturally speaking, ceramics belong to development of Vatin culture including one very early phase called protovatin. One, for the time being the only one, finding of the dish with characteristics of the urns of Paracin cultural group opens a question of relationship between Vatin culture and Paracin cultural group in this part of western Pomoravlje.

Katarina DMITROVIC, Marija LJUSTINA, M. A.

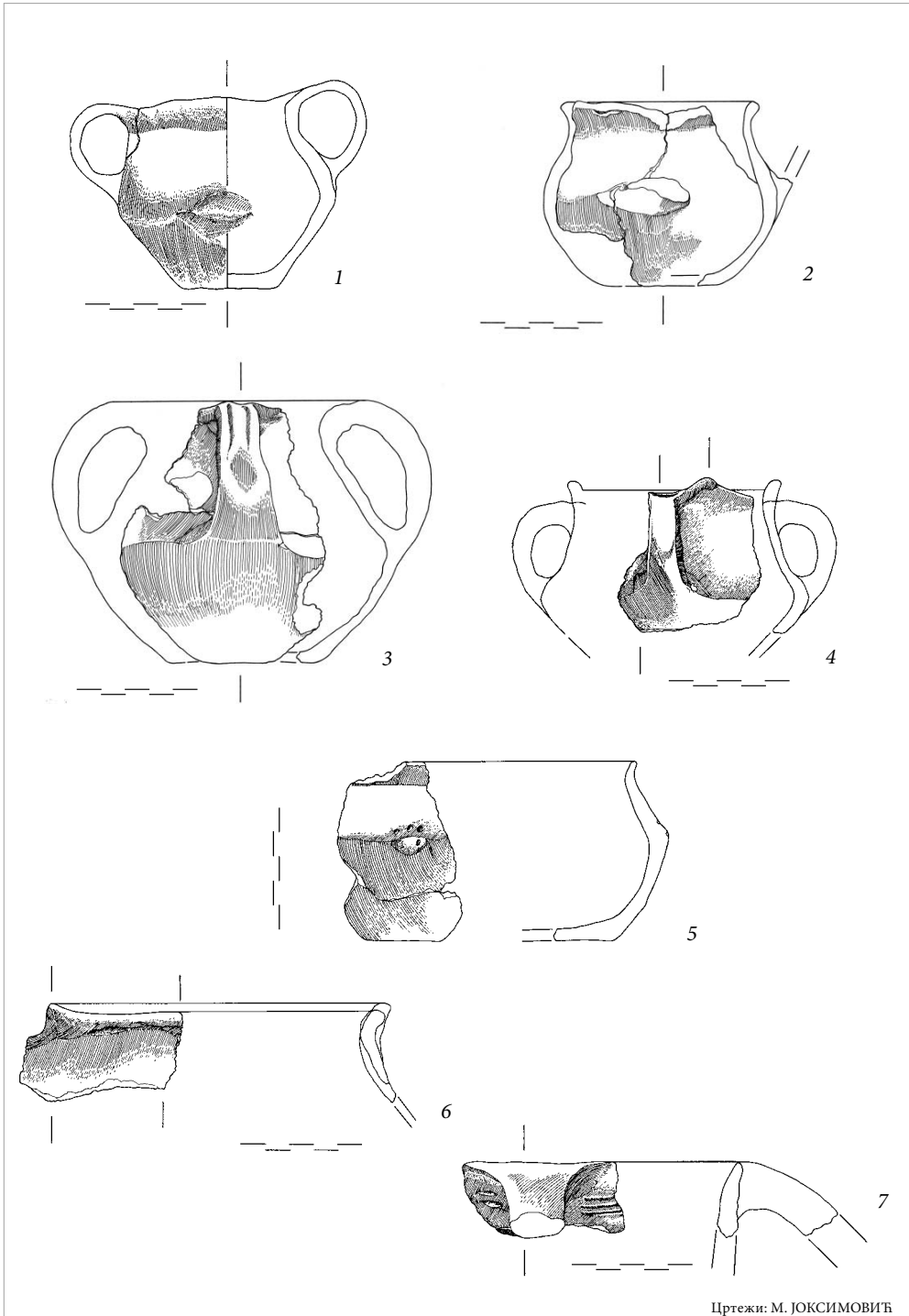
La céramique de l'Âge de bronze à la localité de Sokolica à Ostra, près de Cacak

L'habitat clos de Sokolica dans le village d'Ostra, près de Cacak, appartient géographiquement à la périphérie orientale du bassin de Cacak qui forme la frontière occidentale de la Sumadija. L'habitat préhistorique ne posséda pas de stratigraphie verticale conservée, détruite par l'édification d'une fortification de la période ancienne byzantine. De cette façon, la poterie de la Préhistoire est au complet mélangée dans la couche de nivellement, de sorte que la séparation de la céramique de l'Âge de bronze, sa subtile orientation culturelle et chronologique fut exécutée d'après une analyse stylistique-typologique. À la Préhistoire, cet habitat clos fut peuplé à travers plusieurs millénaires, de l'énéolithé à l'Âge de fer. La céramique de l'Âge de bronze, d'après l'état d'aujourd'hui des matériaux, qui est conservée au Musée national à Cacak, constitue la plus grande partie des trouvailles, ce qui fait ressortir l'intensité de l'existence pendant cette période. Conformément à la forme et à la fonction, la poterie est classifiée en: coupes, écuelles, tasses, soi-disant récipients pour le poisson, couvercles, marmittes, amphores et pítos. À travers l'analyse de la forme et de la décoration de ces trouvailles, il est déterminé que l'habitat de l'Âge du bronze se développa de l'Âge ancien à l'Âge récent du bronze. Culturellement, la céramique appartient au développement de la culture de Vatin, y compris aussi une phase extrêmement précoce qualifiée de proto-vatine. Pour le moment, la trouvaille isolée d'un récipient avec des caractéristiques d'urnes du groupe culturel de Paracin soulève la question de relation entre la culture de Vatin et du groupe culturel de Paracin dans cette partie du Pomoravlje occidental.

Katarina DMITROVIC
Marija LJUSTINA, Mr

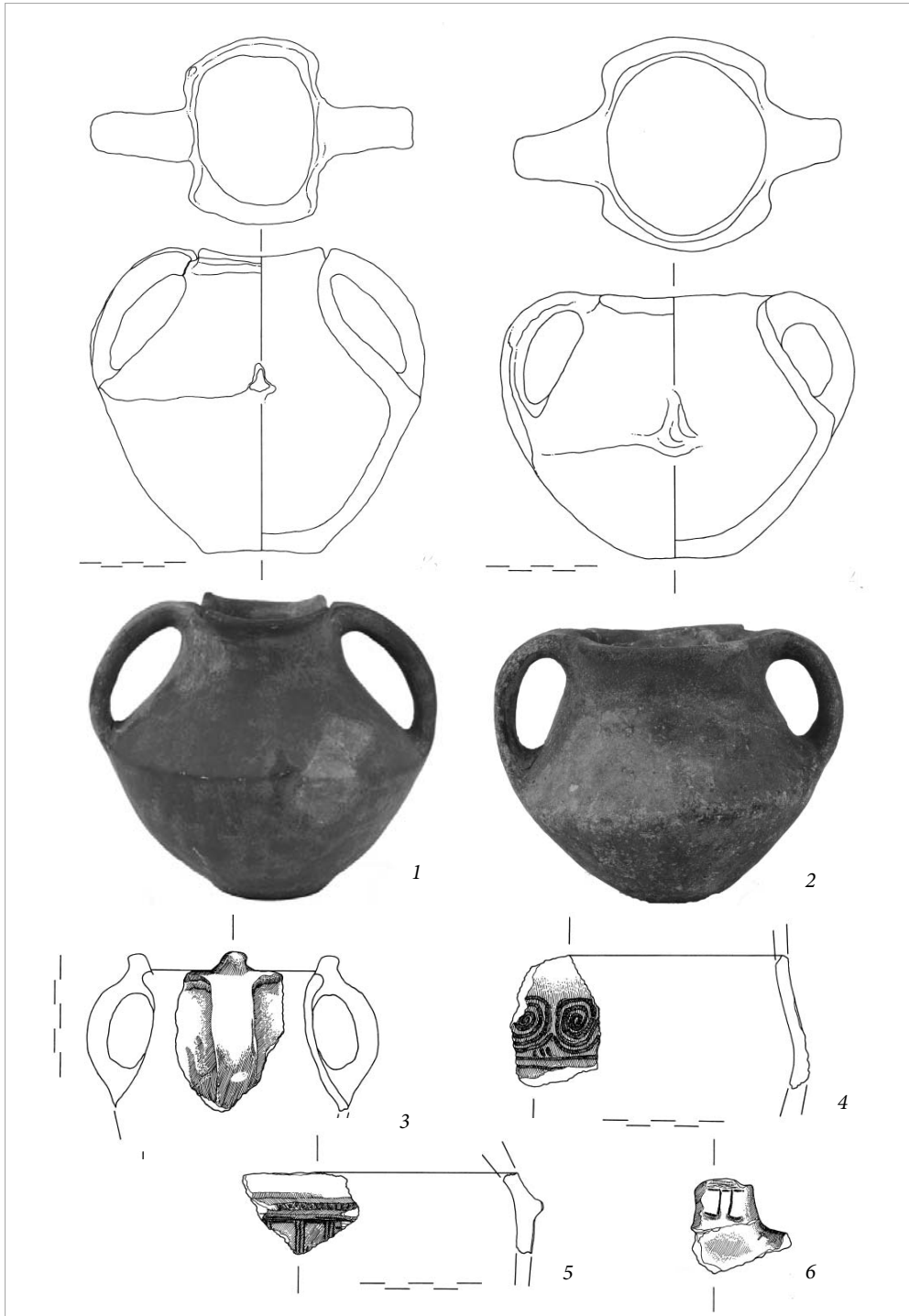

Табла I - Карта са положајем локалитета

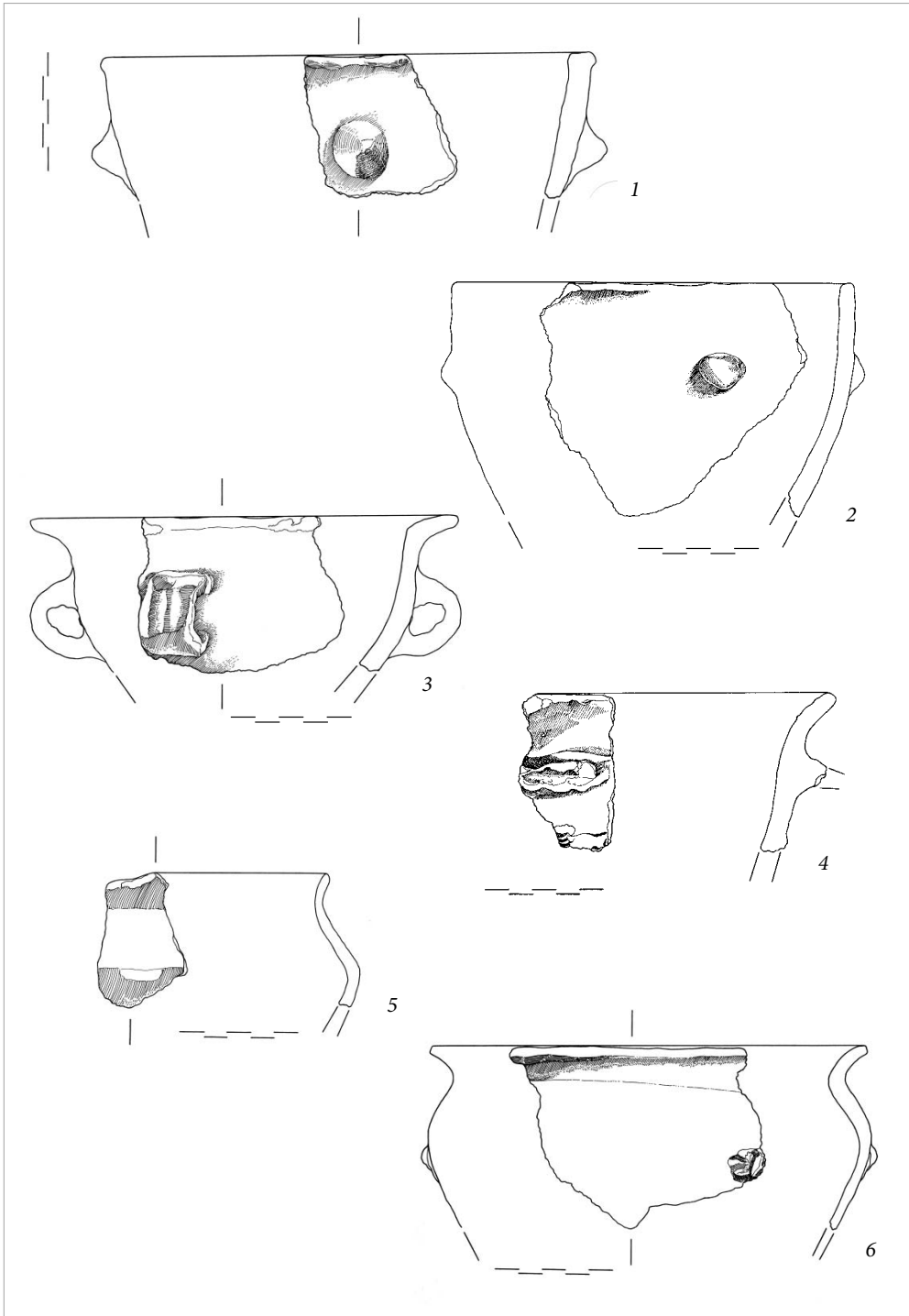

Цртежи: М. ЈОКСИМОВИЋ

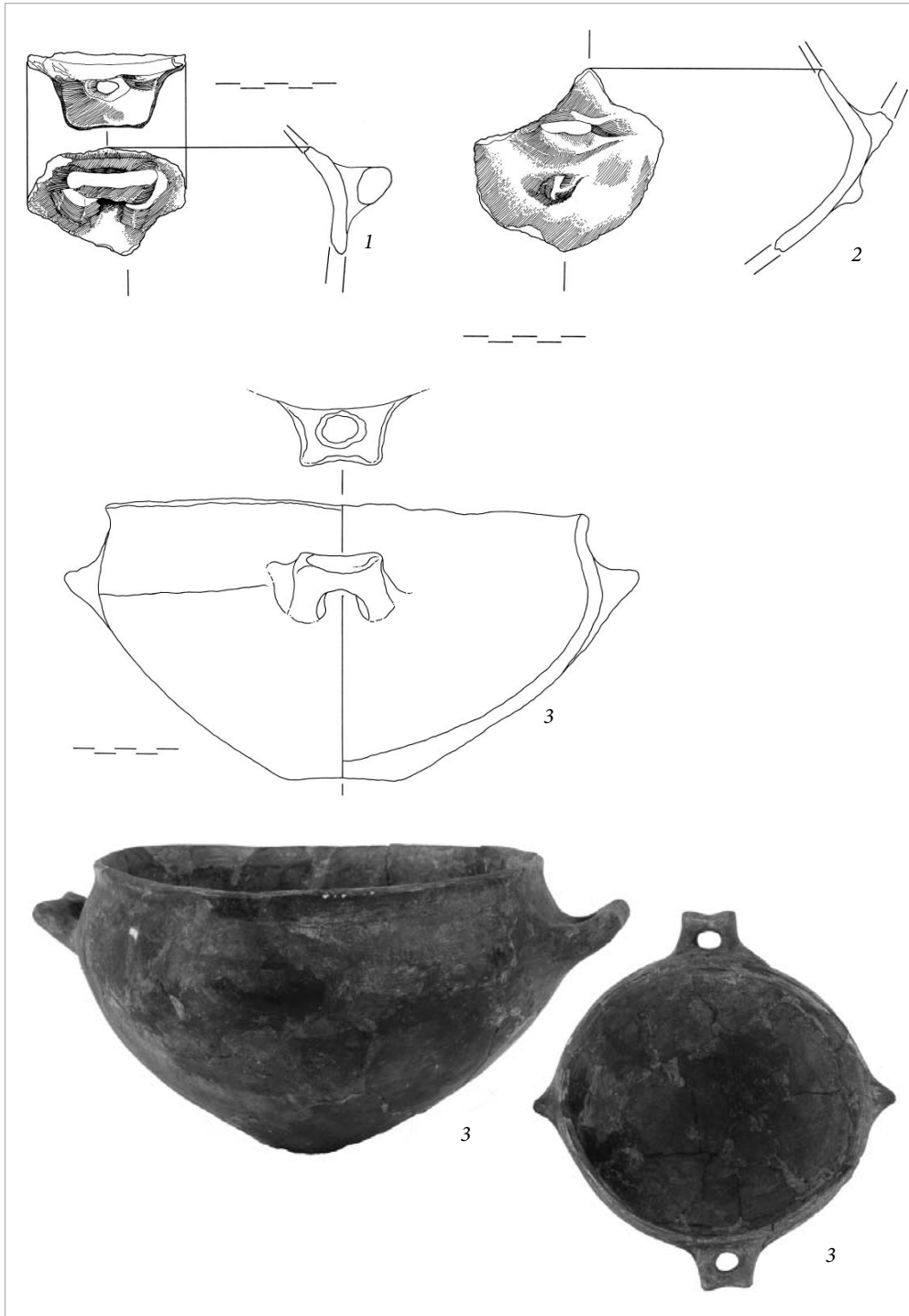
Табла II - Остра, Соколица

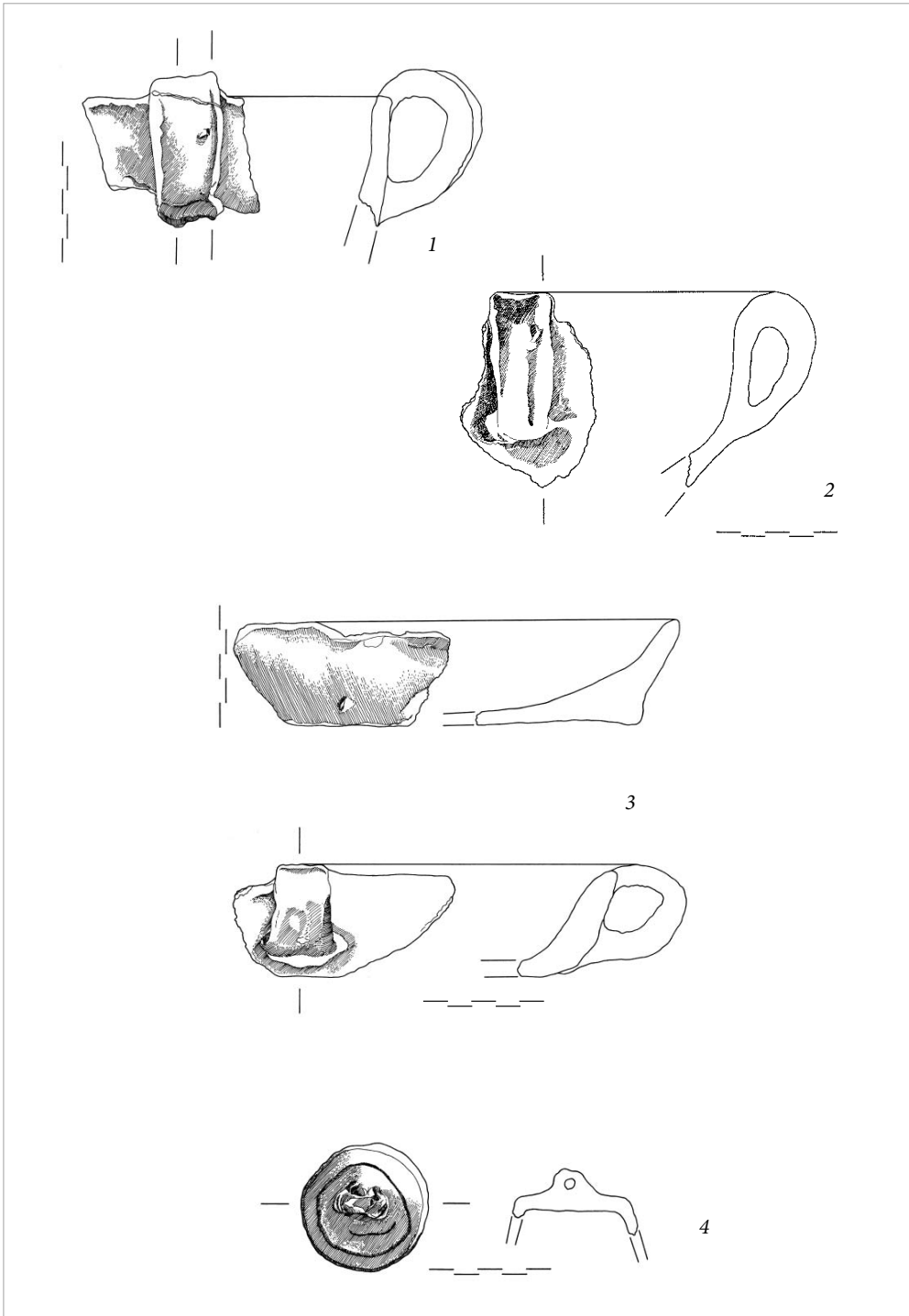
Табла III - Остра, Соколица

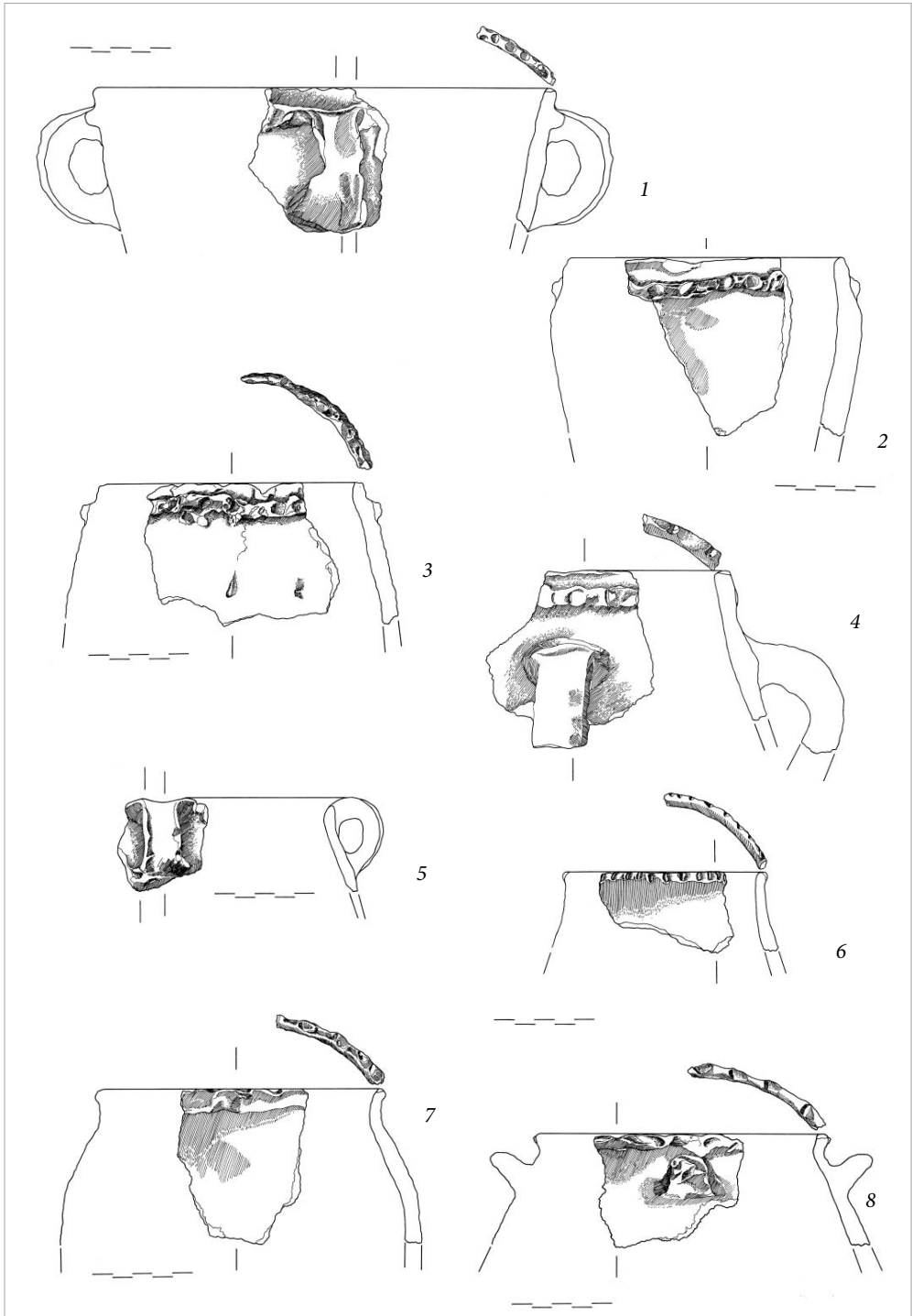
Табла IV - Остра, Соколица

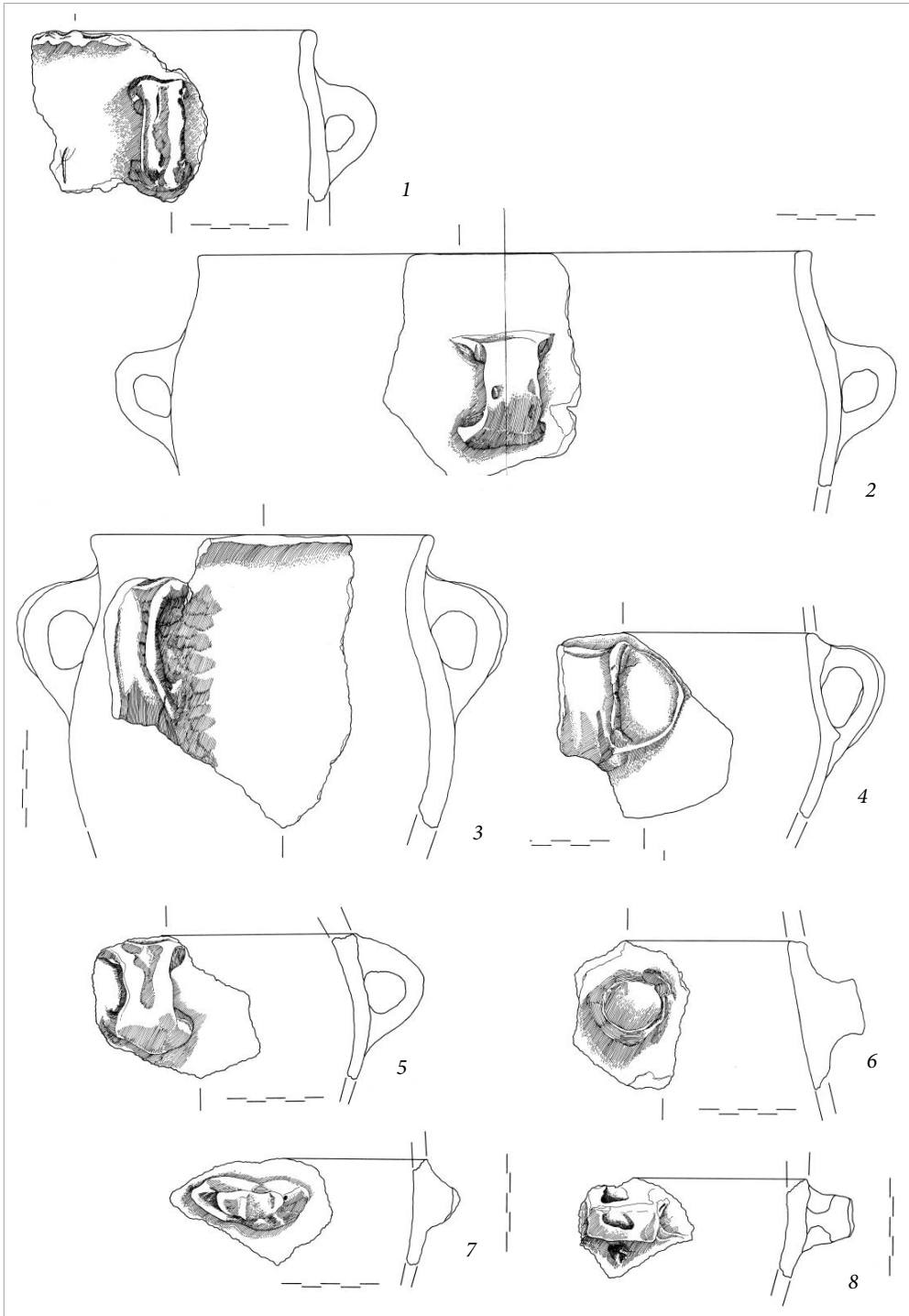
Табла V - Остра, Соколица

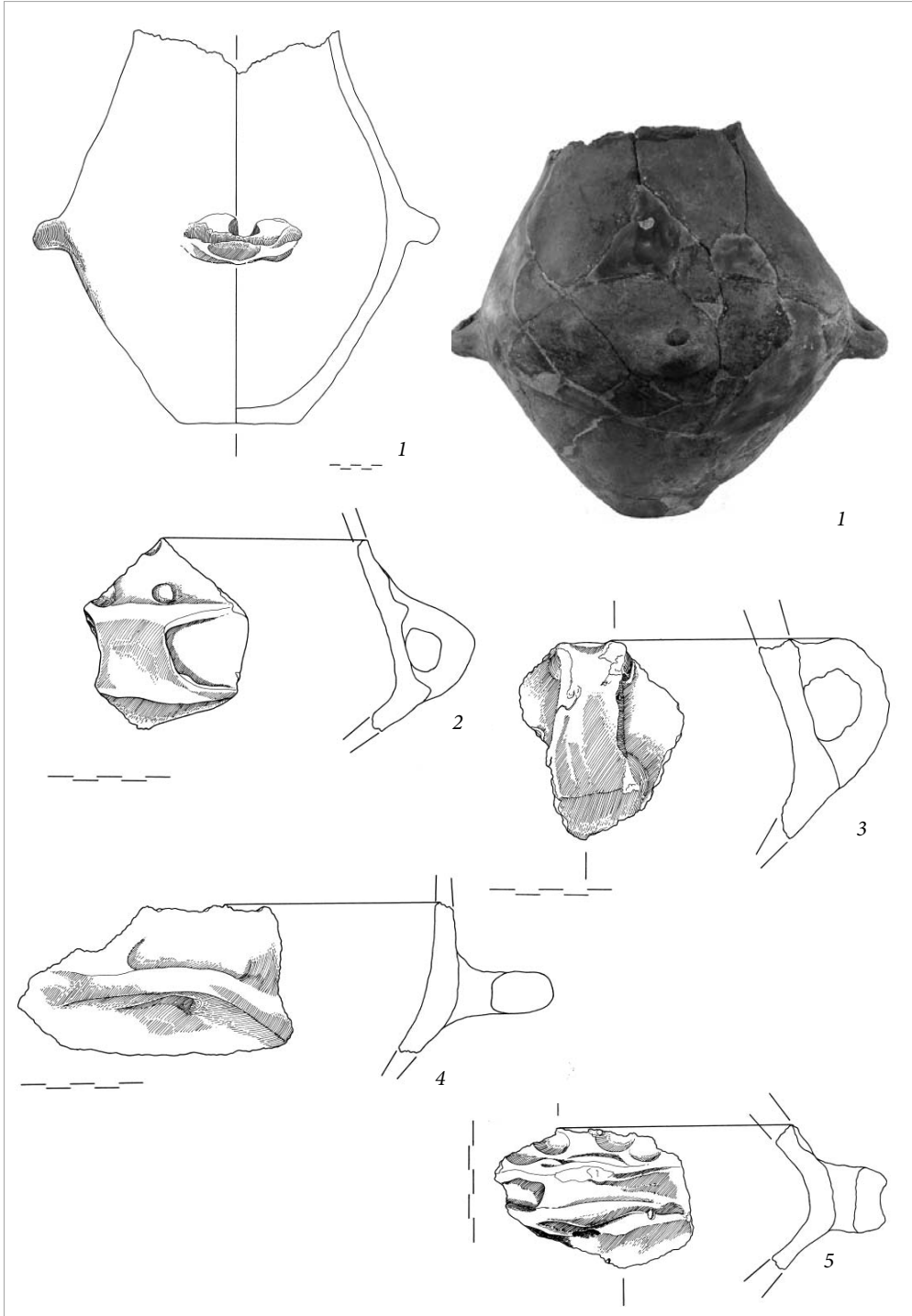
Табла VI - Остра, Соколица

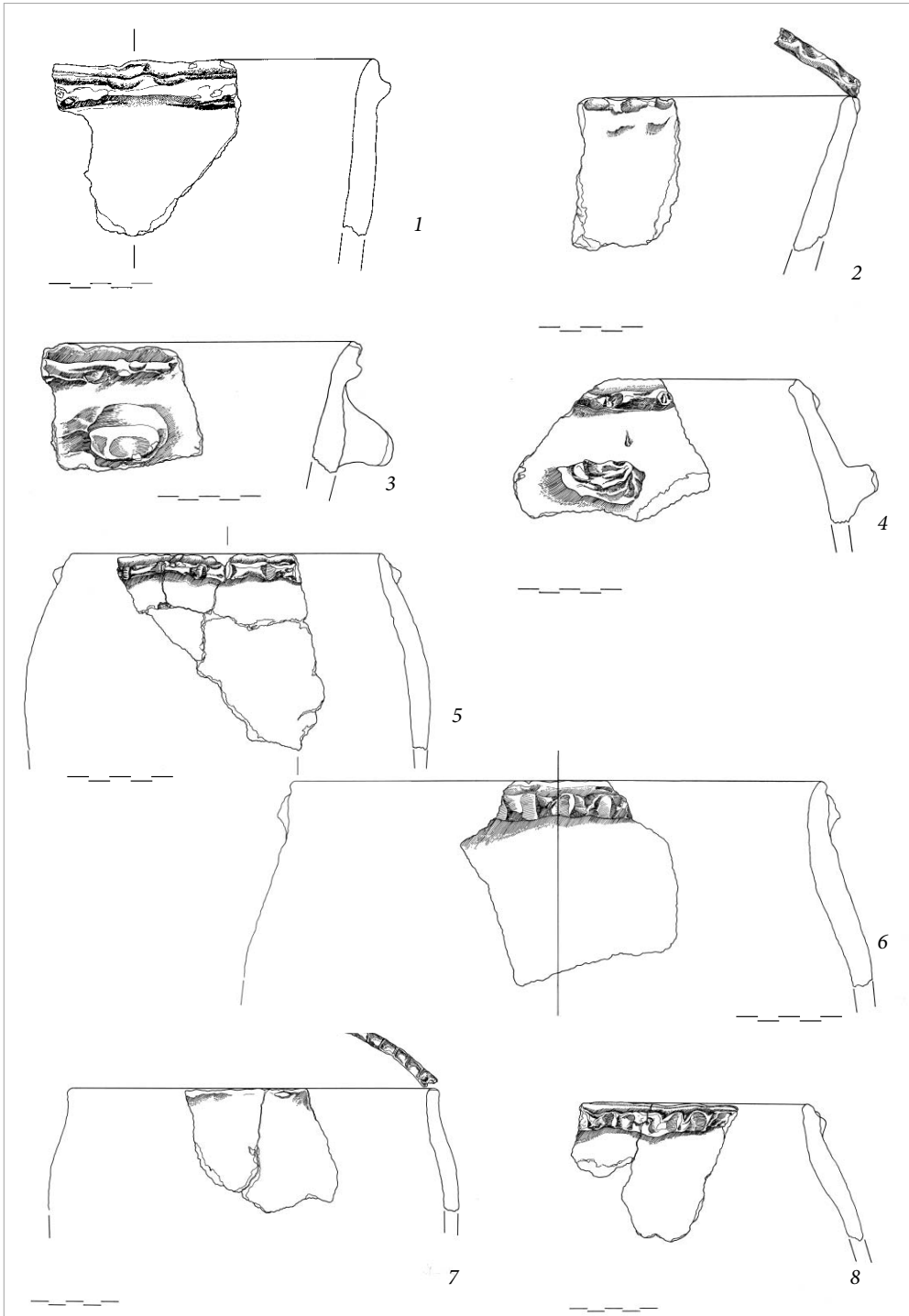
Табла VII - Остра, Соколица

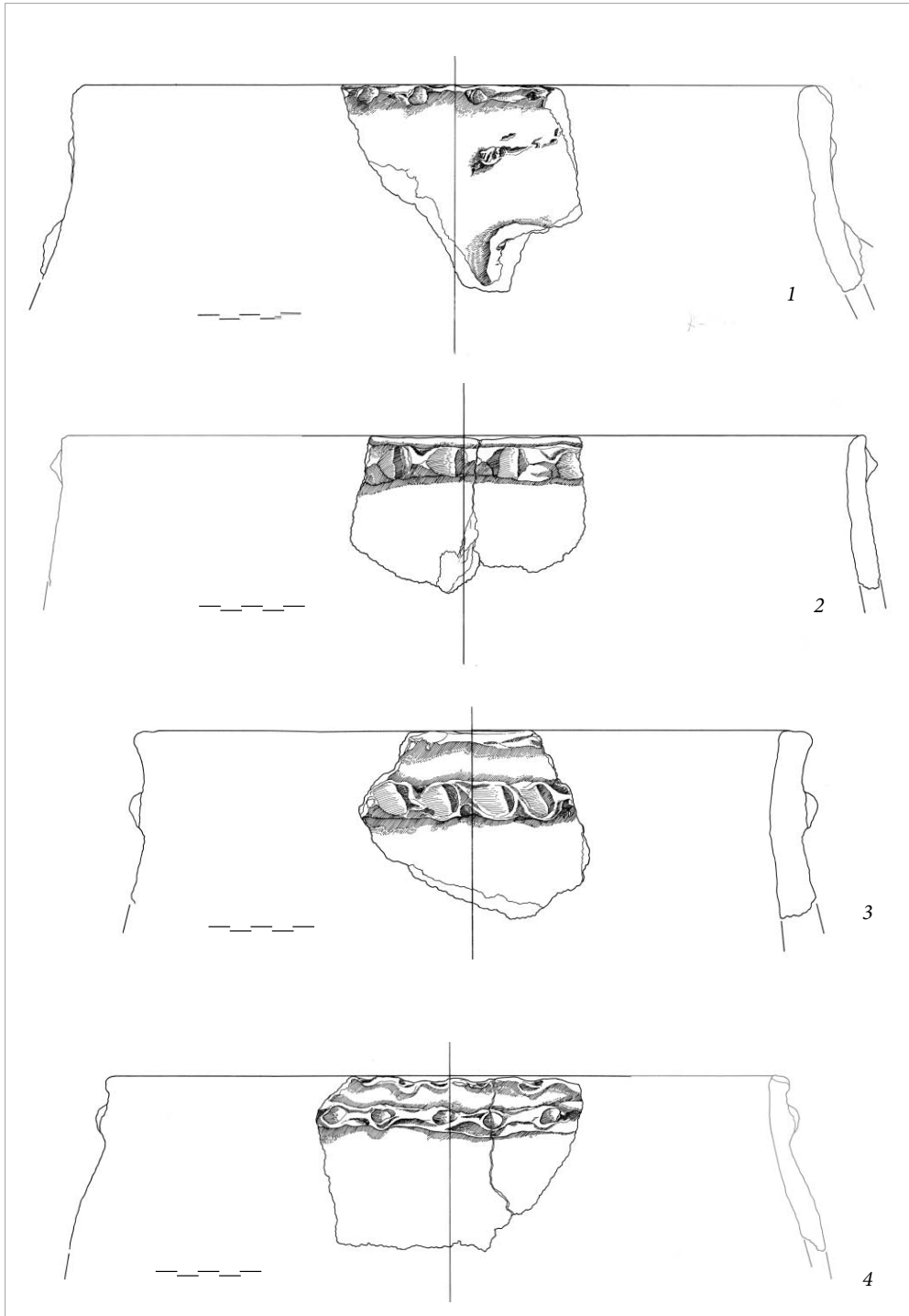
Табла VIII - Остра, Соколица

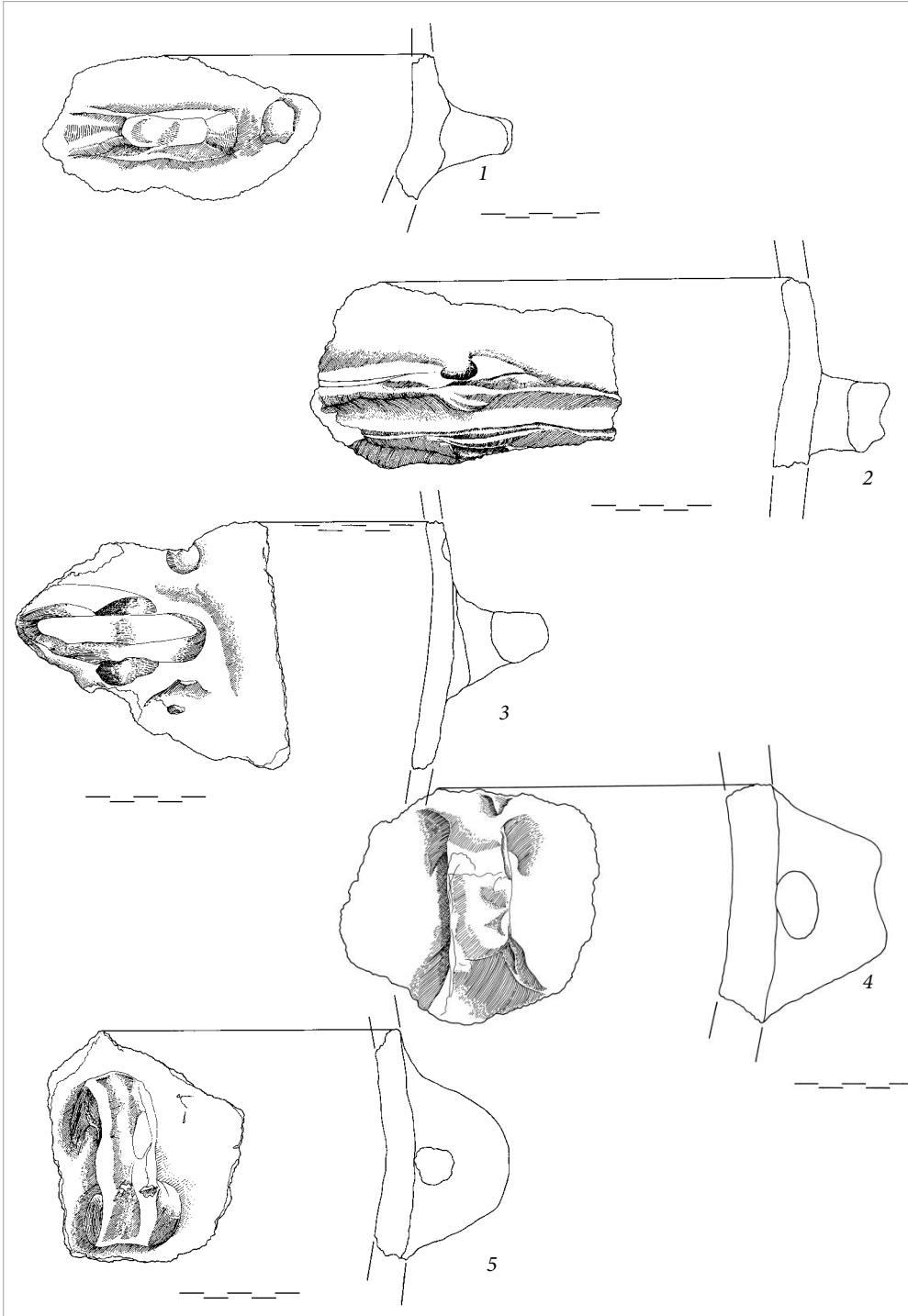
Табла IX - Остра, Соколица

Табла X - Остра, Соколица

Табла XI - Остра, Соколица

Табла XI - Остра, Соколица